

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Sociální politika a sociální práce

Lucie Slepánková

*Hranice trestní odpovědnosti jako nástroj snížení kriminality
mládeže*

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Eva Kubíčková

2020

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne 2. 9. 2019

Lucie Slepánková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Mgr. Evě Kubíčkové za odborné vedení mé bakalářské práce, za pomoc a cenné rady. Mé poděkování patří též kurátorům pro děti a mládež z Magistrátu města Olomouce za spolupráci při zpracovávání výzkumné části práce. Dále bych chtěla poděkovat svým rodičům za trpělivost a podporu při studiu.

Obsah

Úvod	5
1 Specifika cílové skupiny.....	8
1.1 Delikvence	9
1.2 Kriminalita	9
1.2.1 Faktory ovlivňující kriminalitu.....	10
1.2.2 Aktuální stav kriminality v České republice	12
1.2.3 Struktura kriminality páchané dětmi a mladistvými.....	13
1.3 Prevence.....	14
2 Práce s cílovou skupinou v kontextu sociální práce	17
2.1 Sociálně-právní ochrana dětí	18
3 Hranice trestní odpovědnosti	20
4 Metodologie.....	24
5 Interpretace výsledků.....	26
6 Diskuze	31
Závěr.....	34
Seznam odborné literatury.....	37
Seznam tabulek a grafů.....	40
Seznam příloh.....	41
Přílohy	42

Úvod

Tématem bakalářské práce je snížení hranice trestní odpovědnosti jako nástroj snížení kriminality mládeže. Sociální práce se snaží o zlepšování kvality života a rozvíjení potenciálu každého jednotlivce, skupiny a společenství. Kriminalita dětí a mladistvých je považována za společensky nepřijatelnou a patří do oblasti, kterými se sociální práce zabývá. Kriminalitu dětí a mladistvých v rámci sociální práce mimo jiné řeší sociální kuratela, která se zabývá dětmi a mladistvými s poruchami chování či trestnou činností dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí § 6 písm. c), d) zaměřuje se na sociálně-právní ochranu, zejména na děti, které vedou zahálčivý a nemravný život spočívající v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší 15 let, spáchaly čin jinak trestný. Dále se zaměřuje na děti, které se opakovaně dopouští útěků od rodičů či jiných osob odpovědných za výchovu. Pro účely bakalářské práce se zaměříme pouze na § 6 písm. c), d) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Delikvenci a kriminalitě dětí a mladistvých by měla vyspělá společnost věnovat zvýšenou pozornost. Obecně je tento problém považován za závažnější rizikové chování. Trestní odpovědnost a trestně právní důsledky s ní spojené lze uplatňovat pouze v případech společensky škodlivých. V České republice se dítě stává trestně odpovědným po dovršení 15. roku svého života. Snížení hranice trestní odpovědnosti je dlouhodobým tématem odborníků i veřejnosti. Velká diskuse ohledně snížení hranice trestní odpovědnosti proběhla před novelizací trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., který nabyl účinnosti 1. ledna 2010. S odstupem času můžeme tedy posoudit, zda současní kurátoři pro děti a mládež jsou spokojeni s rozhodnutím tehdejších zákonodárců ponechat hranici trestní odpovědnosti na 15 let.

Podle statistik ministerstva vnitra četnost kriminality dětí a mladistvých klesá, ale bohužel zvyšuje se závažnost trestných činů a stále klesá věk pachatelů. Snížením hranice trestní odpovědnosti by mohlo dojít k poklesu kriminality. Děti mladší 15 let často páchají činy jinak trestné a spoléhají na to, že podle trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. nedostanou žádný trest, jelikož nejsou trestně odpovědné. Snížení hranice trestní odpovědnosti by u dětí mladších 15 let mohlo v některých případech vést k rozhodnutí, že čin jinak trestný nespáchají.

Cílem bakalářské práce je zjistit postoj kurátorů pro děti a mládež k případnému snížení hranice trestní odpovědnosti jako nástroji sloužícímu k redukcí kriminality mládeže. K hlavnímu výzkumnému cíli práce se pokusíme dospět tak, že se nejprve zaměříme na dosažení dvou výzkumných cílů dílčích. Prvním dílčím cílem je zjistit, zda kurátoři pro děti a mládež vnímají snížení hranice trestní odpovědnosti jako nástroj, který by mohl snížit kriminalitu mládeže. Druhým dílčím cílem je zjistit, jaká rizika či přínosy vidí kurátoři pro děti a mládež v případném snížení hranice trestní odpovědnosti. Rizika a přínosy jsou zvažována vzhledem ke snížení kriminality mládeže.

Jedná se o empirickou práci, při níž využijeme kvalitativní metodu, přesněji polostrukturovaný rozhovor. Hned zpočátku se zaměříme na základní pojmy, které je nezbytné pro přesnost definovat. V následující podkapitole vymežíme pojem *delikvence*, který je nadřazený pojmu *kriminalita*. Tyto termíny jsou pro práci důležité, protože právě delikventními dětmi a mládeží se zabývá sociální kuratela. Celá práce cílí hlouběji na kriminalitu dětí a mladistvých, proto je tento pojem definován obsírněji a je mu věnována větší pozornost. V rámci této podkapitoly pojednáme i o faktorech vedoucích děti a mladistvé k páchaní kriminality a v krátkosti se zmíníme i o prevenci kriminality. Dále se soustředíme na aktuální situaci a strukturu kriminality páchané dětmi a mladistvými na území České republiky. Ze zmíněných statistik vyplývá, že se jedná o závažné téma, které si zaslouží pozornost. Jak už jsme zmínili výše, kriminalita dětí a mladistvých klesá, ale narůstá brutalita páchaných trestných činů a snižuje se věk pachatelů. V druhé kapitole definujeme sociální práci a ukážeme, jak téma bakalářské práce se sociální prací souvisí. Následně se zaměříme na sociálně-právní ochranu dětí, konkrétněji pak na sociální kuratelu a její fungování. V poslední části práce vztahující se k teoretickým poznatkům k tématu hranice trestní odpovědnosti se budeme zabývat názory odborníků na snížení hranice trestní odpovědnosti, které následně rozčleníme do dvou kategorií podle toho, zda uvádějí argumenty pro snížení hranice trestní odpovědnosti, nebo se staví proti tomuto kroku. Získané poznatky porovnáme s výsledky z rozhovorů s kurátory pro děti a mládež. Následující kapitola, v pořadí čtvrtá, se zaměří na popis užití metodologie. V práci aplikujeme kvalitativní metodu, informace od respondentů budeme získávat pomocí polostrukturovaného rozhovoru, protože díky této technice máme možnost respondentům klást další otázky, které se vztahují ke sledovanému tématu. Kvalitativní metoda je vhodná právě pro zjišťování postojů respondentů, v tomto případě kurátorů pro děti a mládež. Pro účely této práce jsme zvolili jako respondenty kurátory pro děti a mládež, protože právě oni

pracují s dětmi a mladistvými, kteří spáchali nějaký kriminální čin, nebo čin jinak trestný. Případné snížení hranice trestní odpovědnosti by kurátorům mohlo pomoci při práci. V následující kapitole budeme interpretovat informace získané prostřednictvím rozhovorů s kurátory pro děti a mládež a porovnáme je s názory odborníků publikovanými v odborné literatuře. Závěr práce shrne veškeré důležité informace a poznatky získané v průběhu našeho výzkumu.

1 Specifika cílové skupiny

V první kapitole se zaměříme na popis a definici pojmů, které jsou pro celou práci stěžejní. Ačkoliv jsou tyto pojmy všeobecně známé, pro přesnost je definujeme. Vymezení pojmu není vždy jednoznačné, protože na něj vědní obory, ať už se jedná o sociologii, psychologii nebo kriminologii, mohou nahlížet z jiné perspektivy. Pro účely této práce využijeme definice z trestního zákoníku 40/2009 Sb. a zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, protože jsou pro náš účel nejrelevantnější.

Dle trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. § 126 je dítě definováno jako osoba mladší 18 let, pokud není stanoveno jinak. Dle zákona č. 141/1961 Sb., o soudnictví ve věcech mladistvých § 2 odst. 1 písm. b) je dítě osoba, která v době spáchání trestného činu nedovršila 15 let svého věku.

V trestním zákoníku 40/2009 Sb. není pojem *mladistvý* definován, proto využijeme pouze definici ze zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mladistvých. Dle § 2 odst. 1 písm. c) tohoto zákona je mladistvý osoba, která v době spáchání trestného činu dovršila 15 let a nepřekročila 18 let svého věku.

V bakalářské práci užíváme pojem *dítě* pro osoby, které nedovršily 15 let svého věku, a pojem *mladistvý* pro osoby, které dovršily 15 let, ale nepřekročily 18 let svého věku.

Mladistvý se v České republice stává trestně odpovědným dovršením 15. roku svého života dle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mladistvých. Trestní odpovědnost mladistvého vzniká v den, který následuje po dni jeho 15. narozenin. Například krádež spáchaná v den, kdy pachatel slaví své 15. narozeniny, tj. do 00:00 hodin toho dne, ještě není trestná: takové jednání se nazývá *čin jinak trestný*. Uvedená hranice trestní odpovědnosti je takto stanovena proto, aby byly vyloučeny důkazní obtíže spojené se zjišťováním přesné hodiny a minuty narození pachatele (Fryšták, 2006, s. 10).

Právě v období kolem 15. roku života mohou nastat situace, které vedou děti a mladistvé k delikventnímu chování a páchání trestné činnosti. Problematice delikventního chování a kriminality dětí a mladistvých se budeme věnovat více v následujících podkapitolách. V současné době se snižuje věk páchání trestných činů a zvyšuje se brutalita trestných činů. Graficky znázorněnou strukturu kriminality můžeme vidět v příloze č. 1. Proto se otázka snížení hranice trestní odpovědnosti stává velmi diskutovaným tématem v mnoha vědních oborech, zejména v právním odvětví.

1.1 Delikvence

Pojem delikvence je odvozen z latinského slova *deliquens*, které označuje toho, kdo spáchal přešupek (Onderková, 2017, s. 13). Zjednodušeně řečeno, delikvence je širší pojem než kriminalita. Matoušek a Kroftová (2003, str. 46) vymezují delikvenci takto: „*v převládajícím pojetí se za delikvenci považují všechny typy jednání, jež porušují společenské normy chráněné zákony, tedy všechny trestné činy a přestupky včetně protispolečenských činů, které spáchali nezletilí, kteří ještě nejsou trestně odpovědní*“. Meteňko (2006, cit. dle Svatoš, 2013, s. 139) uvádí, že delikvence zahrnuje i činy, které ohrožují nebo porušují základní společenské vztahy, přičemž jejich stupeň nedosahuje společensky nebezpečných trestných činů. A právě takové jednání, při kterém dochází k porušení společenských norem, činí mládež delikventní.

Delikventní chování mladistvých můžeme rozdělit do dvou skupin: na chování disociální a asociální. Za disociální chování pokládáme mírnější porušování norem. Řadíme k němu vzdorovitost, agresivitu, neposlušnost a podobné jevy. Asociální chování, při němž dochází k výraznému porušování sociálních norem, a je navíc protispolečenské. Můžeme sem zařadit jevy jako alkoholismus, kouření, záškoláctví, užívání návykových látek, krádeže, sexuální delikty a vraždy. Delikventní chování mládeže se nejčastěji projevuje ve formách šikany, agrese, lhaní, krádeží a užívání návykových látek a alkoholu (Národní informační centrum pro mládež, 2015, [online]).

1.2 Kriminalita

Pojem kriminalita pochází z latinského slova *crimen*, které označuje zločin (Onderková, 2017, s. 22). „*Kriminalita je sociálně patologický jev, který je navíc jev vysoce závažný a může mít vážné negativní důsledky v dalším budoucím chování jedinců spočívajícím v porušování trestněprávních norem*“ (Svatoš, 2013, s. 140). Zapletal (1994, cit. dle Svatoš, 2013, s. 139-140) uvádí, že kriminalitou rozumíme veškeré jednání nebezpečné pro společnost, které trestní zákoník 40/2009 Sb. označuje jako přestupky a trestné činy. Trestný čin je definován v trestním zákoníku č. 40/2009 § 13 odst. 1 jako „*protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně*“.

Termínem kriminalita mládeže označujeme trestnou činnost páchanou mladistvými ve věku 15 až 18 let. Pojmem prekriminalita nazýváme kriminalitu, která je páchána

osobami před dosažením trestní odpovědnosti. V České republice hovoříme o dětech do 15 let věku, jež páchají čin jinak trestný. (Svatoš, 2013, s. 140).

1.2.1 Faktory ovlivňující kriminalitu

Existuje mnoho faktorů, které ovlivňují kriminalitu dětí a mladistvých. Mezi tyto faktory patří například dědičnost, rodina, škola, vrstevníci či způsob trávení volného času. Důležitým faktorem je i věk. Některé faktory mají u dětí a mladistvých významnější roli než v jiných obdobích života (Kuchta, Válková, 2005, s. 1-8).

Jedním z faktorů, který ovlivňuje kriminalitu, je pohlaví dítěte či mladistvého. Matoušek a Matoušková (2011, s. 33) uvádějí, že dívky páchají desetkrát méně přestupků a trestných činů než chlapci. Příčinou tohoto nepoměru může být odlišná výchova. Tato teorie vychází z předpokladu, že dívky jsou pod větší kontrolou ze strany rodičů. Roli může též hrát skutečnost, že dívky dosahují vyspělosti dříve než chlapci. Další teorií je přirozená agresivita mužů, která je ovlivňována mužským hormonem testosteronem.

Uvádí se, že dalším faktorem, který má vliv na výskyt kriminality u dětí a mladistvých, je inteligence. Hledání souvislosti mezi inteligencí a kriminalitou se badatelé věnují již dlouho. První výzkumy inteligence u delikventních dětí a mladistvých se začaly objevovat již na počátku 20. století současně s rozvojem testů pro měření inteligence. Inteligence delikventních dětí a mladistvých byla zkoumána pomocí IQ testů (Koudelková, 1995, s. 43-57). Několik výzkumů dokázalo, že trestné činy páchají častěji děti a mladiství s nižší inteligencí než děti a mladiství s vyšším inteligenčním kvocientem (Konrád 1995 cit. dle Přecechtěl, 2010, s. 14). Dle Koudelkové (1995, s. 56) nelze vyloučit, že existuje vztah mezi inteligencí a delikventním chováním, protože inteligence má jako základní faktor účast na lidském chování obecně.

Blatníková a Netík (2008, s. 19) namítají, že IQ testy slouží k měření schopnosti mít úspěch ve škole, která s inteligencí nutně nesouvisí. Nízké IQ je však předpokladem pro školní selhání a existuje mnoho kriminologických teorií, které tvrdí, že školní selhání vede k delikvenci. Cohen (1995 cit. dle. Blatníková, Netík, 2008, s. 19) uvádí, že školní selhání vede k delikvenci například prostřednictvím vytváření stavu deprivace. Koudelková (1995, s. 56) uvádí, že by bylo žádoucí zkoumat inteligenci delikventních dětí a mladistvých netradičními metodami (ne s použitím prostředků podobných IQ testům).

V období do 15 let věku dítěte existuje zvýšené riziko jeho negativního ovlivnění a tato skutečnost může mít neblahý dopad na celý proces socializace dítěte. Dochází k řadě změn, které kladou značné nároky jak na dítě samotné, tak na jeho okolí. Hormonální změny ovlivňují dospívajícího člověka po tělesné stránce, ale mají vliv i na jeho psychiku. Jejich následkem je často zvýšená emoční labilita, úzkost a tlak okolí. Vše dohromady pak představuje zátěž, na niž dítě reaguje impulzivním, nepředvídatelným a vztahovačným chováním (Chromá, 2009, s. 20). Z kriminologického hlediska se u většiny delikventních dětí projevuje nedostatečný citový rozvoj. Děti často nedokážou rozeznat závadné či škodlivé jednání a odhadnout, jaké následky jejich jednání může mít. Důležitou roli sehrává skupina vrstevníků, která dítěti poskytuje oporu a sdílí jeho zájmy (Zoubková, Nikl, Černíková, 2001, s. 32).

V období adolescence si mladiství tříbí vlastní hodnoty, postoje a cíle. Podobně jako v předchozí fázi preferují jednoznačná řešení problémů a ke kompromisům se staví odmítavě. Typické je též zlehčování situace a neuvědomování si následků spojených s jejich chováním či ignorace rad ostatních lidí. Vliv rodiny a školy na mladistvého slábne, roste naopak vliv okolí, vrstevníků a médií (Chromá, 2009, s. 20).

Období dospívání je spojováno s tzv. krizí identity, kterou se rozumí období pochybností, kdy si mladistvý vybírá z různých životních postojů a způsobů chování a zkouší si různé sociální role. V tomto období vzrůstá pravděpodobnost rozvoje kriminálního chování. V optimálním případě dochází k vyřešení této krize kolem dvacátého roku života (Kuchta, Válková 2005 cit. dle Florián, 2008, s. 13).

Z kriminologického hlediska mají velký význam specifické vlivy na formování mladistvého, například nedostatek životních zkušeností, špatné zhodnocení životní situace, falešné kamarádství či tendence dokazovat svoji odvahu před vrstevníky. Významný kriminogenní vliv má nevhodné trávení volného času. Delikventní mladiství mají často silně egoistický pohled na svět a jejich trestná činnost je impulzivní, společensky velmi nebezpečná. Sklony k páchání trestné činnosti nejsou ještě hluboce zakořeněny. Proto existuje naděje, že mladistvé lze relativně jednoduše pozitivně ovlivnit a napravit výchovnou činností (Přecechtěl, 2010, s. 16).

1.2.2 Aktuální stav kriminality v České republice

V této podkapitole se zaměříme na stav kriminality páchané dětmi a mladistvými v letech 2014–2018.

Děti a mladiství páchají trestnou činnost se spolupachateli a ve skupině, občas se objevují i útoky jednotlivce proti slabšímu. Znakem trestné činnosti dětí a mladistvých je až nepochopitelná brutalita, touha přemoci a zranit oběť. U dětí a mladistvých bývá typické, že si neuvědomují, jaké následky může jejich jednání zanechat na oběti, často situaci zlehčují a nechápou, proč jsou trestáni. Povědomí dětí a mladistvých o následcích trestné činnosti je velmi nízké. Násilné trestné činnosti se dopouštějí děti ve věku 12 až 13 let, pokud je přítomna dysfunkčnost vývoje, může být pachatel i mladší. Trestná činnost je ve většině případů páchána pod vlivem momentální, většinou emotivně vypjaté situace, alkoholu či jiných omamných a psychotropních látek. Česká republika patří k zemím se zvýšenou mírou užívání návykových látek, především alkoholu a tabákových výrobků, dětmi a mladistvými (Ministerstvo vnitra, 2017, s. 13-14).

Trestnou činnost dětí a mladistvých ovlivňuje ekonomická a sociální situace rodiny. Delikventní děti a mladiství často pocházejí z neúplných, nefunkčních a sociálně či ekonomicky slabých rodin. Z důvodu nedostatečné péče ze strany rodičů a kvůli nevyhovujícím podmínkám v rodině bývají nezřídka umístováni do diagnostických ústavů či výchovných ústavů. Trestné činnosti se dopouštějí během pobytu v ústavu, na útěku i po odchodu ze zařízení (Ministerstvo vnitra, 2017, s. 14).

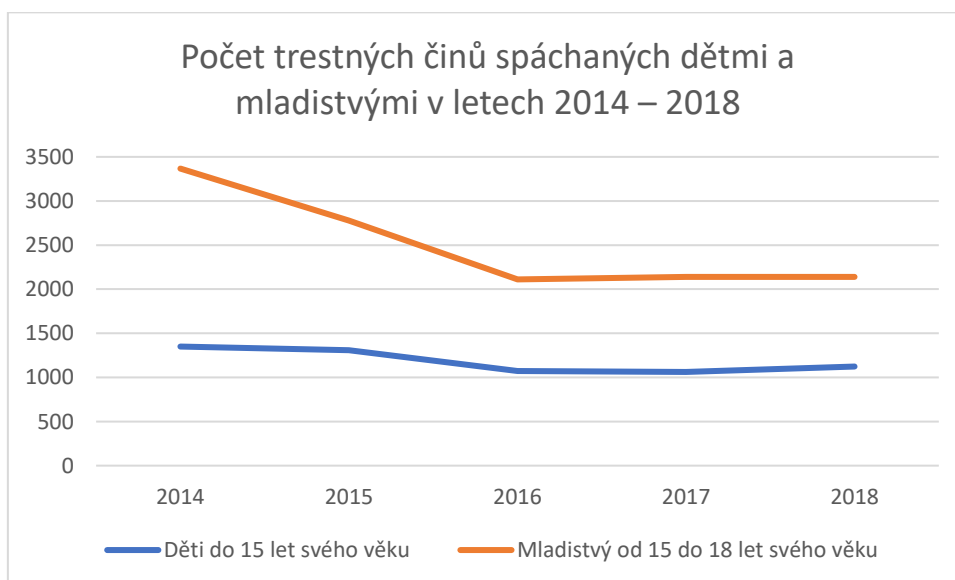
Podle Policie České republiky se jako problém ukazují tzv. sociálně vyloučené lokality a ubytovny. Děti a mladiství, kteří v tomto prostředí vyrůstají, přejímají specifické vzorce chování spojené s výskytem sociálně patologických jevů a závislostí. Kriminalita a delikventní chování nejsou vnímány jako negativní, ale jako zdroj obživy (Ministerstvo vnitra, 2015, s. 16). „*Významný vliv na výskyt trestné činnosti u mládeže má skladba obyvatel.*“ (Ministerstvo vnitra, 2015, s. 16).

Z tabulky č. 1 můžeme vyčíst, že četnost kriminality dětí a mladistvých se snižuje. K navýšení kriminality u dětí došlo v roce 2018, konkrétně o 60 pachatelů, tj. o 5,6 % oproti předchozímu roku. U mladistvých došlo k mírnému navýšení o 29 pachatelů, tj. o 1,4 % oproti předchozímu roku, v roce 2017 (Ministerstvo vnitra).

	2014	2015	2016	2017	2018
Děti do 15 let svého věku	1350	1308	1072	1062	1122
Mladiství od 15 do 18 let svého věku	3367	2777	2111	2140	2138

Tabulka 1: Počet trestných činů spáchaných dětmi a mladistvými

Lepší představu nám poskytne spojnicový graf č. 1, který zřetelněji než tabulka ukazuje, že kriminalita dětí a mladistvých klesá. Zároveň však bohužel roste brutalita páchaných trestných činů. Podle vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství z roku 2011 může být jednou z příčin poklesu počtu případů, kdy jsou děti a mladiství stíháni a kdy je jejich nezákonné jednání řešeno ve zkráceném přípravném řízení, zatajení identity, tedy i věku, neznámých pachatelů trestné činnosti (Ministerstvo vnitra, 2015, s. 16). To může být důvodem, proč kriminalita dětí a mladistvých klesá.

Graf 1 Počet trestných činů spáchaných dětmi a mladistvými

1.2.3 Struktura kriminality páchané dětmi a mladistvými

V podkapitole 1.2.2 jsme zmínili počty trestných činů spáchaných dětmi a mladistvými. V této podkapitole se budeme věnovat sktruktuře těchto trestných činů v letech 2014-2018. Grafy č. 2-11, vypovídající o skladbě kriminality dětí a mladistvých, nalezneme v příloze č.

1. Tyto grafy jsou vytvořeny podle statistik dostupných na webových stránkách Policie České republiky.

K násilné kriminalitě řadíme vraždy, úmyslné ublížení na zdraví, násilí proti úřední osobě a orgánu veřejné moci, nebezpečné vyhrožování, vydírání, týrání a další. Mezi mravnostní kriminalitu patří například znásilnění, pohlavní zneužívání, šíření pornografie či obchodování s lidmi. Výčet majetkové kriminality je dosti široký: do této kategorie patří krádeže na různých místech, poškození cizí věci, podvody, zpronevěra nebo neoprávněné užívání cizí věci. Hospodářskou kriminalitou je míněn například pojistný podvod, dotační podvod, úplatkářství, neoprávněné držení platební karty a jiné. Ostatní kriminalita zahrnuje vše, co není zmíněno ve výše uvedených kategoriích: výtržnictví, obchodování s dětmi, šíření toxikomanie, sprejství, ohrožování výchovy dítěte a další (Statistiky kriminality Policie České republiky).

Ve shodě s grafy č. 2-11 uvedenými v příloze č. 1 můžeme říci, že u dětí i mladistvých převládá majetková kriminalita. Nejvyšší měrou (50 %) byla majetková kriminalita zastoupena v roce 2014 u mladistvých. U dětí se majetková kriminalita pohybuje v rozmezí 32 % až 41 %. Z grafů je zřejmé, že dochází k jejímu postupnému poklesu. Totéž platí i v případě mladistvých, u nichž se majetková kriminalita pohybuje v rozmezí 34 % až 50 %. Násilná kriminalita je u dětí zastoupena výrazněji než u mladistvých, pohybuje v rozmezí 21 % až 22 %. V roce 2018 došlo ke snížení násilné kriminality dětí o 2 % oproti předchozímu roku. U mladistvých se násilná kriminalita pohybuje v rozmezí 17 % až 20 %. V roce 2018 došlo k jejímu navýšení na 20 %. Další závažnou trestnou činností dětí a mladistvých je mravnostní kriminalita. Grafy č. 2-11 ukazují, že u dětí i mladistvých dochází k jejímu procentuálnímu navýšení. V případě dětí je zastoupení mravnostní kriminality vyšší (9 % až 14 %) než u mladistvých (6 % až 12 %). Podíl hospodářské kriminality na trestné činnosti dětí i mladistvých je skoro zanedbatelný, dosahuje maximálně 5 %. Ostatní kriminalita je u dětí i mladistvých na stejné úrovni, v rozmezí 23 % až 31 %. U dětí registrujeme kolísání z vyšších hodnot na nižší, které se opakuje v pravidelných cyklech. U mladistvých dochází k nárůstu, snížení registrujeme v roce 2017, v roce 2018 pak opětovné navýšení.

1.3 Prevence

Prevenčí rozumíme takové jednání, které pozitivně působí v oblasti rizikového chování u dětí a mladistvých (Štěchová, Večerka, 2014, s. 11). „*Pojem prevence kriminality sám o sobě*

není v našem právním řádu přímo zakotven. Nepřímo jej však můžeme nalézt v Ústavě České republiky, která v širokém spektru zaručuje ochranu občanů“ (Zapletal, 2005, s. 108). „Efektivnější je kriminalitě předcházet než pachatele po spáchání deliktu pouze trestat“ (Štěchová, Večerka, 2014, s. 11). „Nejvýznamnějším prostředkem sociální prevence je výchova dětí v rodinách a výchova dětí ve školách“ (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 262). Vlivným nástrojem je také sociální politika státu, která ovlivňuje systém vzdělávání, zaměstnanost, stabilitu rodiny, fungování policejního a soudního systému. Méně vlivné jsou regionální a lokální programy pro úzeji definované rizikové děti a mladistvé. Státní, regionální a lokální opatření mohou být efektivní pouze v tom případě, jsou-li založena na kvalifikovaném odhalení problémů, průběžném sledování očekávaných vlivů a neočekávaných vedlejších účinků (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 262).

Prevenici můžeme rozdělit do tří skupin: na primární, sekundární a terciární.

Cílem primární prevence je zaměřit se na mládež, která se ještě delikventního chování nedopustila. Primární typ prevence zahrnuje volnočasové, výchovné, vzdělávací a poradenské aktivity. Patří sem také sportovní a zájmové aktivity určené pro rodiny, školy a místní komunity. Primární prevence by měla především působit proti sociálnímu vyloučení skupin ohrožených sociálním vyloučením (Ministerstvo vnitra, 2016, [online]).

Sekundární prevence se zabývá dětmi a mladistvými, u kterých je zvýšená pravděpodobnost páchaní trestných činů (Ministerstvo vnitra, 2016, [online]). Řadíme sem prevenci záškoláctví, vandalismu, užívání drog. Sekundární prevence se také zaměřuje na předčasně těhotné dívky a mladistvé, kteří by mohli být oběťmi trestné činnosti. U tohoto typu prevence je důležité zapojení subjektů a institucí, jakými jsou například Ministerstvo práce a sociálních věcí, Policie České republiky, Orgán sociálně-právní ochrany dětí a dalších subjektů (Onderková, 2017, s. 21-22).

Terciární prevence se věnuje dětem a mladistvým, kteří se již trestné činnosti dopustili a u nichž lze očekávat recidivní chování. Cílem terciární prevence je snaha tyto děti a mladistvé opět plně resocializovat a zamezit tak recidivnímu chování (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 261).

Děti a mladistvé by teoreticky mohly odstrašovat tyto faktory: výše trestu, krátkost doby potřebné k jejich dopadení a neodvratnost trestu. Veřejnost přikládá nejvyšší význam výši trestu. I diskuze o znovuzavedení tresti smrti jsou založeny na představě, že absolutní trest je zřejmě nejlepším způsobem zastrašení potenciálních pachatelů. Kriminologický

ústav již několik desítek let ukazuje, že výše trestu má na kriminální chování dětí a mladistvých nulový či velmi malý vliv. Děti a mladiství, kteří páchají trestný čin poprvé, neznají jeho trestněprávní kvalifikaci ani výši trestu za něj. Recidivisté tyto informace sice mají, ale znalost postihů jako preventivní faktor nepostačuje, protože se domnívají, že tentokrát dopadeni nebudou (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 262). Večerka (1997 cit. dle Matoušek, Matoušková, 2011, s. 262-263) uvádí, že neodvratnost zatčení a potrestání je relativně nejlivnějším prostředkem odstrašení, ale pouze v případech, kdy pravděpodobnost uvěznění je minimálně 30 %. Dále tvrdí, že menší účinek má přísnost a rychlost potrestání. Dle Večerky (1997 cit. dle Matoušek, Matoušková, 2011, s. 262-263) pravděpodobnost uvěznění nejvíce odstrašuje pachatele plánovaných majetkových deliktů. V případě jiné trestné činnosti, jakou je například násilná kriminalita, je odstrašující význam trestu hodnocen jako méně významný. Trestná činnost dětí a mladistvých je téměř vždy neplánovaná a impulzivní, což znamená, že odstrašování dětí a mladistvých hrozbou uvěznění nebude dostatečně účinné.

2 Práce s cílovou skupinou v kontextu sociální práce

V této kapitole pojednáme o propojení témat snížení hranice trestní odpovědnosti a sociální práce a zaměříme se na orgán sociálně-právní ochrany dětí. Kriminalitu dětí a mladistvých v rámci sociální práce mimo jiné řeší sociální kuratela, která spadá pod orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Sociální práce je pojem, který již definovala řada autorů. Pro účely této práce použijeme definici dle Matouška (2003, str. 11) „*Sociální práce je společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (např. chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout způsobilosti k sociálnímu uplatnění nebo ji získat zpět. Kromě toho pomáhají vytvářet pro jejich uplatnění příznivé společenské podmínky. U klientů, kteří se již společensky uplatnit nemohou, podporuje sociální práce co nejdůstojnější způsob života*“. Kriminalitu dětí a mladistvých považujeme za společensky nepřijatelnou – patří tudíž do oblasti, již se sociální práce zabývá. Téma snížení hranice trestní odpovědnosti souvisí se sociální prací, protože se může jednat o nástroj, který by mohl napomoci snížit kriminalitu mládeže.

Sociální práci řadíme mezi takzvané pomáhající profese. Pomáhající profese definují Hartl a Hartlová (2000, str. 185) jako „*veškeré profese, jejichž teorie, výzkum a praxe se zaměřují na pomoc druhým, identifikaci a řešení jejich problémů a na získávání nových poznatků o člověku a jeho podmínkách k životu tak, aby mohla být pomoc účinnější*“.

V rámci sociální práce se dětmi a mladistvými, kteří mají problém se zákonem, zabývá mimo jiné orgán sociálně-právní ochrany dětí, kurátoři pro děti a mládež, kteří pracují v rámci obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Kurátoři pro děti a mládež mají při práci s dětmi a mladistvými specifickou úlohu spočívající v tom, že se účastní výslechů, vedou s dětmi a mladistvými ústní jednání, jsou přítomni u soudního jednání a také podávají návrhy soudu (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí § 32 odst. 1 písm. a) až f)). Spolupráce většinou začíná tak, že na problémové děti a mladistvé upozorní škola, kamarádi, Policie České republiky nebo také rodina. Kurátoři pro děti a mládež též vyhledávají rizikovou mládež v terénu. Dítě či mladistvý mají možnost informovat o svém problémovém chování sami (Onderková, 2017, s. 17).

2.1 Sociálně-právní ochrana dětí

Základním cílem sociálně-právní ochrany dětí je dle zákona 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí zájem o blaho dítěte. Sociálně-právní ochrana dětí je dle zákona 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí § 1 odst. 1 písm. a) až c) vymezena jako ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.

Kriminalitu dětí a mladistvých v rámci sociálně-právní ochrany dětí řeší sociální kuratela pro děti a mládež. Sociální kuratela spočívá v provádění opatření směřujících k odstranění, zmírnění nebo zamezení prohlubování anebo opakování poruch psychického, fyzického a sociálního vývoje dítěte. Sociální kuratela pro děti a mládež se zabývá dětmi a mladistvými s poruchami chování či trestnou činností dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí § 6 písm. c), d), zaměřuje se na sociálně-právní ochranu dětí, které vedou zahálčivý a nemravný život spočívající v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, žijí se prostitutci či spáchaly trestný čin (u dětí mladších 15 let čin jinak trestný). Dále se zaměřuje na děti, které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu.

Sociální kuratela analyzuje situace v oblasti rizikového chování a navrhuje preventivní opatření. Úkolem sociální kurately je poskytování pomoci při obnovování narušených sociálních vztahů, resocializace dětí a mladistvých do rodinného a okolního prostředí a zamezování recidivnímu chování dětí a mladistvých. Kurátor pro děti a mládež klade důraz na efektivní využívání volného času a nabízí dětem aktivity se zřetelem k jejich zájmům a možnostem. Vyhledává děti a mladistvé, kteří vyhledávají styky s osobami požívajícími alkoholické nebo návykové látky či páchajícími trestnou činností (Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí § 32 odst. 4 písm. a) až f)).

Kurátor pro děti a mládež spolupracuje s příslušnou Probační a mediační službou, školou, pověřenými osobami či zájmovými sdruženími. Spolupráce slouží ke zjišťování poměrů dětí (pro účely řízení o činech jinak trestných) a mladistvých (pro účely trestního řízení). Kurátor pro děti a mládež se účastní trestního řízení vedeného proti mladistvému a řízení o činech jinak trestných u dětí mladších 15 let. Kurátor pro děti a mládež pomáhá dětem a mladistvým po propuštění z ochranné nebo ústavní výchovy či po propuštění

z výkonu trestného opatření odnětí svobody (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí § 32 odst. 4 písm. d) e)).

3 Hranice trestní odpovědnosti

O snížení hranice trestní odpovědnosti se rozsáhle hovořilo před novelizací trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., který nabyl účinnosti 1. ledna 2010. Hranice trestní odpovědnosti byla předmětem dlouhotrvající diskuze mezi zastánci dosavadní hranice trestní odpovědnosti 15 let a stoupenci snížení hranice trestní odpovědnosti na 14 let (Vantuch, 2009). V této kapitole se budeme zabývat postoji odborníků ke snížení hranice trestní odpovědnosti. Pokusíme se o zachycení tehdejší debaty a argumentů pro a proti snížení hranice trestní odpovědnosti a zaměříme se na postoje odborníků, kteří se do diskuze zapojili, zejména právníků, politiků a expertů zabývajících se kriminalitou.

Ačkoli to nemusí být na první pohled patrné, snížení hranice trestní odpovědnosti by znamenalo změnu mnoha zákonů a výrazný zásah do celého právního řádu České republiky. Přestože je kriminalita dětí a mladistvých závažný problém, takto výrazné změny nelze provádět rychle. Ani ke zvyšování kriminality dětí a mladistvých nedochází náhle, jedná se o dlouhodobý proces. K otázce možného snížení hranice trestní odpovědnosti by se odborníci z jednotlivých oborů neměli vyjadřovat samostatně; měla by být ustanovena komise složená z expertů z různých odvětví (Hrušáková, Žatecká, 2005, s. 86). „*Pouze v komplexním pohledu na danou problematiku můžeme nejlépe rozhodnout, co je či není správné*“ (Hrušáková, Žatecká, 2005, s. 86).

Nejdříve se zaměříme na argumenty, které snížení hranice trestní odpovědnosti podporují. Před legislativní úpravou trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. schvalovali případné snížení hranice trestní odpovědnosti převážně lidé, kteří pracovali s delikventní mládeží nebo s jejími oběťmi, tedy policisté, vězeňští pracovníci, pracovníci výchovných a diagnostických ústavů, státní zástupci, psychologové a učitelé (Hrušáková, Žatecká, 2005, s. 78-79).

Významným argumentem pro snížení hranice trestní odpovědnosti je skutečnost, že ve většině zemí Evropské unie je věková hranice trestní odpovědnosti nižší (viz tabulku č. 2, Crin, [online]), a to na základě zkušeností, ke kterým dospěli zahraniční odborníci zabývající se kriminalitou mládeže (Hrušáková, Žatecká, 2005, s. 78-79). K tomuto argumentu se přiklání i Kolman a srovnání České republiky s vyspělejšími státy, kde je stanovena hranice trestní odpovědnosti na 14 let, uvádí jako důvod pro snížení hranice trestní odpovědnosti (Kolman, 2019, [online]).

Následující tabulka č. 2 ukazuje hranice trestní odpovědnosti ve vybraných státech. Ve Skotsku je sice hranice trestní odpovědnosti stanovena na 8 let věku dítěte, ale trestní stíhání nelze zahájit proti dítěti, které ještě nedosáhlo 12 let věku. Mladší dítě, které naplnilo skutkovou podstatu trestného činu, je odkázáno na sociálního pracovníka nebo na dětské řízení (Crin, [online]). Znamená to tedy, že věková hranice trestní odpovědnosti je spíše 12 let.

Název státu	Věk
Skotsko	8
Anglie, Wales, Švýcarsko	10
Irsko, Severní Irsko, Nizozemí, Maďarsko	12
Francie, Řecko, Turecko	13
Spolková republika Německo, Slovensko, Rakousko	14
Česká republika, Finsko, Švédsko,	15

Tabulka 2 Hranice trestní odpovědnosti mládeže

Kolman se také podivuje nad tím, že je hranice trestní odpovědnosti stanovena stále na 15 let, když děti a mladiství dnes dospívají (mentálně, sociálně i biologicky) mnohem rychleji než dříve. Upozorňuje také na skutečnost, již jsme zmiňovali v kapitole 1, že kriminalita dětí a mladistvých se sice snižuje, ale zároveň narůstá brutalita páchaných trestných činů. Je zřejmé, že kriminalita nezmizí úplně, ale společnost a politici musí relevantně reagovat, aby nenarůstala, nýbrž pokud možno klesala (Kolman, 2019, [online]).

Nyní se zaměříme na argumenty proti snížení hranice trestní odpovědnosti. V průběhu novelizace trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. byla hranice trestní odpovědnosti stanovena na 14 let a byla dokonce již v tomto zákoně zakotvena, ale než zákon nabyl účinnosti, došlo ke změně a hranice trestní odpovědnosti byla vrácena zpět na 15 let (Vantuch, 2009). Zachování původní hranice trestní odpovědnosti (15 let) prosazovalo Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky (dále MPSV). Tehdejší mluvčí ministerstva Jiří Sezemský sdělil, že postoj MPSV odráží přesvědčení, že u každého dítěte je úroveň jeho vyspělosti zcela individuální, že ve věku 14 let není vývoj dítěte ukončen a mohou existovat značné rozdíly ve vyspělosti 14 let starého v porovnání s 15 let starým dítětem. Podle MPSV sehrává hlavní roli účinná prevence, nikoliv tvrdé trestání (ČT 24, [online]).

Dle Hrušákové a Žatecké (2005, s. 79-81) je nejčastějším argumentem proti snížení hranice trestní odpovědnosti komplikovanost tohoto kroku, protože snížení hranice trestní odpovědnosti se promítne v dalších právních odvětvích. S dosažením 15 let věku je spojeno dokončení povinné školní docházky a získání občanského průkazu. Stěží lze uvažovat o tom, že bychom kvůli snížení hranice trestní odpovědnosti zkrátili povinnou školní docházku. Dále se k věkové hranici 15 let vztahuje možnost pracovat, tudíž čtrnáctiletý pachatel odsouzený k úhradě škody nemá možnost získat legální zdroj příjmů. Případné snížení hranice trestní odpovědnosti by navíc znamenalo i snížení věku, jehož dosažení otevírá možnost legálně sexuálně žít. Důležité je se na tuto problematiku podívat z hlediska ochrany dětí. Máme především na mysli pohlavní zneužívání dětí dospělými pedofily, jimž by snížení věkové hranice pro legální vstup do sexuálního života rozšířilo počet legálních obětí (Hrušáková, Žatecká, 2005, s. 79-81).

Dle Fryštáka (2006, s. 10) je samotné snížení hranice trestní odpovědnosti nedostačující a je nutné, aby jej doprovázely další opatření a změny. Nic nezabrání tomu, aby se i po snížení hranice trestní odpovědnosti našly děti, které budou páchat trestnou činnost právě proto, že si budou vědomi toho, že za své jednání nejsou trestně odpovědné. Fryšták (2006, s. 12) dále zmiňuje, že ani snížení hranice trestní odpovědnosti a zřízení speciálních zařízení pro dětské pachatele nebude dostačující, pokud budou v naší společnosti agresivita a násilí pokládány za normální jevy. Jeden z pachatelů na otázku, jaké má vzory, uvedl, že *„má rád hrdiny s pilou, obuškem a noži a moc se mu líbí, když tento jeho hrdina vyhrává a teče při tom krev“* (Fryšták, 2006, s. 12). Děti se často s násilím setkávají v televizi či prostřednictvím počítačových her. Myslí si, že když za násilné jednání není postihnut jejich hrdina, nebudou ani oni, a proto zkouší takto jednat v reálném životě. V souvislosti s tímto tématem nesmíme opomenout vliv rodiny a rodinného prostředí. Dítě vidí, jak se chovají jeho rodiče, a jejich chování pokládá za normu, kterou napodobuje. Podstatnou roli mohou v této souvislosti sehrát škola a trávení volného času (Fryšták, 2006, s. 12-13). *„Kriminalita dětí není jen problém jedné číslovky, ale je problémem současné rodiny, kultury a životního stylu nás všech“* (Fryšták, 2006, s. 13).

Dienstbier se snížením hranice trestní odpovědnosti nesouhlasí a uvádí, že řešení této problematiky by nemělo mít podobu politického rozhodnutí či rozhodnutí, které je motivováno nějakým aktuálním incidentem. Mělo by vést k zahájení debaty odborníků na vývoj, výchovu i trestání dětí, abychom měli jistotu, že děti v příslušném věku chápou svoji odpovědnost. Je třeba rovněž zajistit, že trest povede k nápravě, a ne k recidivě. Máme i

zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, který dle Dienstbiera řeší danou problematiku dostatečně a umožňuje různé druhy omezení dítě a mladistvých na svobodě a ukládání různých výchovných opatření. K tomuto argumentu se přiklání i Scheinosta, jenž dále uvádí, že snížení hranice trestní odpovědnosti by nemělo preventivní účinek. Spíše by se jednalo o posílení role odplatného a izolačního prostředku, kterou trest má i dnes (Tůma, 2017, [online]).

Aktuální stav a strukturu kriminality dětí a mladistvých jsme naznačili v podkapitole 1.2.2 a v příloze č. 1. Tabulka č. 1 a spojnicový graf č. 1 ukazují, že kriminalita páchaná dětmi pod 15 let věku se snižuje. Přesto je otázka možného snížení hranice trestní odpovědnosti důležitá. Z grafů č. 2–11 uvedených v příloze č. 1 je patrné, že násilná a mravnostní kriminalita se pohybuje ve vyšších číslech. Zjednodušeně řečeno, dětských pachatelů ubývá, ale zvyšuje se brutalita páchaných trestných činů. Zaznamenáme ji i u činů jinak trestných, které spáchaly děti mladší 15 let. „*V Kmetiněvsi chlapec (13 let) znásilnil a brutálně zavraždil svou spolužačku. V Olešnici vtrhla do domu důchodkyně (81 let) šestice chlapců (11 let až 15 let) a ubodali ji nůžkami kvůli 2 000 Kč. V Hanušovicích chlapec (14 let) pobodal a podřízl svého o rok mladšího spolužáka. V Horní Olešnici chlapec (13 let) sekerou napadl svou starší sestru*“ (Fryšták, 2006, s. 10).

4 Metodologie

Hlavním výzkumným cílem bakalářské práce je zjistit postoj kurátorů pro děti a mládež ke změně hranice trestní odpovědnosti jako nástroji ke snížení kriminality mládeže. Výzkumnou otázku jsme formulovali takto: Jaké postoje mají kurátoři pro děti a mládež k hranici trestní odpovědnosti? Hlavní výzkumný cíl budeme zjišťovat pomocí dvou dílčích výzkumných cílů. Prvním dílčím cílem je zjistit, zda kurátoři pro děti a mládež vnímají snížení hranice trestní odpovědnosti jako nástroj, který by mohl snížit kriminalitu mládeže. Druhým dílčím cílem je zjistit, jaká rizika či přínosy vidí kurátoři pro děti a mládež v případném snížení hranice trestní odpovědnosti. Rizika a přínosy jsou zvažovány vzhledem k potenciálnímu snížení kriminality mládeže.

Pro účely bakalářské práce jsme vybrali kvalitativní metodu a data jsme sbírali pomocí rozhovoru. Kvalitativní metodu jsme použili, protože díky ní můžeme získat detailní popis zkoumané problematiky. Tento typ výzkumu dobře reaguje na konkrétní situace a podmínky. Kvalitativní výzkum může pomoci objasnit chování lidí a lépe pochopit jejich jednání (Hendl, 2005, s. 52). Kvalitativní metoda nám umožňuje pohlížet na téma snížení hranice trestní odpovědnosti komplexně. Poskytuje nám příležitost zaměřit se na podrobný popis a vzájemné souvislosti a návaznosti, což je pro bakalářskou práci přínosem.

Na počátku kvalitativního výzkumu si zvolíme jeho téma a stanovíme základní výzkumné otázky. Otázky můžeme v průběhu výzkumu, sběru a analýzy dat upravovat nebo doplňovat. Díky této možnosti je kvalitativní výzkum označován za pružný. Kvalitativního výzkumníka můžeme přirovnat k detektivovi, jelikož analyzuje informace a dospívá k deduktivním a induktivním závěrům. Při analýze dat musí výzkumník zvážit, která data jsou důležitá, a z nich pak navrhnout vlastní teorii související se sledovanou problematikou (Hendl, 2005, s. 50).

Pro sběr dat jsme využili techniku polostrukturovaného rozhovoru. Hendl (2005, s. 174-175) uvádí, že návodem k vedení rozhovoru je souhrn otázek a témat, které je nutné probrat. Návod nám pomůže neopomenout témata, jež jsou pro nás zajímavá. Potenciální výhodou tu je, že tazatel může volně přizpůsobit otázku specifické situaci. Návod nám také umožňuje efektivně využít čas stanovený k rozhovoru. Pro účel bakalářské práce jsme zvolili polostrukturovaný rozhovor, protože nám skýtá možnost připravit si soubor otázek, které nechceme v rozhovoru opomenout, ale zároveň nám jako tazateli umožňuje přizpůsobit otázku dané situaci. Dalším důvodem pro volbu polostrukturovaného rozhovoru je možnost

doptávat se respondentů na detaily, o nichž bychom se v případě užití strukturovaného rozhovoru připravili. Od této techniky očekáváme pružné reagování tazatele na danou situaci a obsah sdělení respondentů.

Polostrukturované rozhovory se odehrály v průběhu října a listopadu 2019 v rámci mé dlouhodobé praxe na odboru sociálních věcí Magistrátu města Olomouce. Rozhovory s respondenty probíhaly v klidném prostředí kanceláře a bez přítomnosti třetí osoby. Před začátkem rozhovoru jsme respondenty seznámili s tématem a cílem bakalářské práce. Respondenti byli ujištěni, že veškeré informace, které nám poskytnou, využijeme pouze pro účely bakalářské práce, a že bude v rámci výzkumu zachována jejich anonymita. Se souhlasem respondentů byly rozhovory zaznamenávány na mobilní telefon. Po skončení rozhovoru byla respondentům nabídnuta možnost obeznámit se s výsledky našeho výzkumného šetření.

Pro účely bakalářské práce jsme vymezili vzorek respondentů z Magistrátu města Olomouce, odbor sociálních věcí, oddělení sociální prevence. Do výzkumného šetření se zapojilo celkem 5 respondentů, z toho 3 muži a 2 ženy.

V bakalářské práci jsme využili účelový výběr: „*Je založen pouze na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno, a o tom, co je možné pozorovat*“ (Disman, 2002, s. 112). Používá pro menší skupiny respondentů a vychází z výzkumných záměrů a uplatňované podoby zkoumání (Reichel 2009, s. 83). Otázky pokládané respondentům jsou uvedeny v příloze č. 2. Data získaná pomocí polostrukturovaných rozhovorů jsme analyzovali a kódovali pomocí metody tužka a papír. Informace z rozhovorů jsme rozdělili do několika kódů, které jsme vytvořili podle informací, které se v rozhovorech shodovaly či byly zajímavé pro interpretaci výsledků. Některé kódy jsme vytvořili předem s ohledem na argumenty, které zazněly v diskuzi o snížení hranice trestní odpovědnosti, a pouze jsme registrovali, v čem se shodují s informacemi získanými během rozhovoru s respondenty, případně v jakých ohledech se od nich liší.

5 Interpretace výsledků

Níže uvedená zjištění jsou výsledkem realizace prvního dílčího výzkumného záměru práce. Prvním dílčím výzkumným cílem bylo zjistit, zda kurátoři pro děti a mládež vnímají snížení hranice trestní odpovědnosti jako nástroj, který by mohl snížit kriminalitu mládeže.

Je důležité položit si otázku, které děti a mladiství páchají trestnou činnost. Dle respondenta 1 se může jednat o děti a mladistvé, kteří spáchali ojedinělý trestný čin, jímž pouze vybočili z dosud řádného života. Rodina i sociální prostředí jsou na dobré úrovni a dítě či mladistvý jen vymyslí nějakou „klukovinu“ nebo se nechá strhnout partou kamarádů. Respondent 1 ze zkušenosti ví, že u většiny takových případů velmi dobře funguje záchranná sociální síť a že dochází k okamžitému odstranění škody, přičemž okolní společnost na dítě či mladistvého působí natolik dobře, že dochází k jeho nápravě a recidiva je téměř nulová.

Podle respondenta 1 se pachatelé trestné činnosti bohužel často stávají děti a mladiství, kteří pocházejí z nefunkčních rodin. Někdy je zřejmé, že rodina je neúplná, že matka je na dítě či mladistvého sama a nemusí výchovu svého potomka zvládat, že nezletilému chybí rodičovské vedení. U dětí či mladistvých se také může vyskytnout nějaký psychický problém. Respondentka 2 uvádí, že rodiny jsou často nefunkční, a proto není jednoduché s nimi pracovat. Nejsou k dispozici žádná dostupná řešení, protože v nefunkční rodina nerespektuje obvyklé rodinné hodnoty. Respondent 1 doplňuje, že děti a mladiství často vyznávají hodnoty vybočující z běžného hodnotového rámce a že okolní společnost tomu nedokáže porozumět. Děti a mladiství mají posunuté hodnoty, protože vyrůstají v prostředí, kde se nestandardní chování pokládá za normální. Respondent 1 uvádí jako příklad mladistvého, který žije celý život v ubytovně, má posunuté hranice morálky, drobnou krádež v obchodě považuje za normální a tvrdí, že všichni kradou a že jsou horší než on. Respondent 1 zmiňuje, že takové děti a mladiství často fungují v takzvaném módu přežití, který má tři fáze: útok, útěk a zamrznutí. Dle respondenta 1 nemá trestání dětí a mladistvých žádný význam a je spíše kontraproduktivní, protože když potrestáme dítě, které má problém samo se sebou, jen ho tím utvrdíme v přesvědčení, že kurátor pro děti a mládež je nepřítel, a přimějeme ho ještě hlouběji se ponořit do módu přežití, ve kterém bude myslet jen na vlastní přežití bez ohledu na okolní prostředí. Pokud jako kurátor pro děti a mládež máme za klienta dítě či mladistvého, který je deprimovaný, a uděláme z něj ještě více deprimovaného jedince tím, že ho potrestáme, pak nemůže být pro společnost žádným

přínosem. Podle respondenta 1 je důležité odhalit důvod nestandardního chování a nějakým způsobem dítěti či mladistvému pomoci.

Ke snížení hranice trestní odpovědnosti jako nástroji redukce kriminality mládeže zauímají kurátoři pro děti a mládež negativní postoj. Všichni respondenti shodně uvedli, že ve snížení hranice trestní odpovědnosti nevidí nástroj, který mohl omezit kriminalitu dětí a mladistvých. Nyní se zaměříme na argumentaci respondentů. Dva respondenti uvedli, že snížení hranice trestní odpovědnosti na 14 či méně let nevidí jako efektivní, protože když dítě bude chtít spáchat nějaký trestný čin, spáchá jej bez ohledu na to, jestli je ve věku 11, 12, 13, 14, 15 či 16 let. Navíc se s 15. rokem života se pojí řada dalších věcí, *„jedná se o přelom v životě mladistvého, kdy dostává občanský průkaz, proto i takto stanovená hranice trestní odpovědnosti je logická“* (Respondent 2). Respondentka 2 poukazuje na skutečnost, že případné snížení hranice trestní odpovědnosti na 13 let a následné zavírání dětí do vězení není možné pokládat za výchovný faktor, který by byl s to pozitivně ovlivnit budoucí vývoj a rozvoj dítěte. Podle jejího názoru by naopak šlo o velký zásah do osobnosti dítěte. Respondent 3 uvádí, že děti se dopouštějí spíše méně závažných trestných činů, k nimž patří například krádež, a že páchaní závažnější trestné činnosti (například vražd) je u dětí spíše výjimečné. V případě závažného trestného činu je těžké posoudit, zda dítě, třebaže spáchá něco tak hrozného a brutálního, jako je vražda, dokáže vše domyslet a z přísného trestu se poučit. Respondent 2 soudí, že rozhodování v takové situaci vždy představuje velké dilema. Respondent 1 připouští, že můžeme uvěznit čtrnáctiletého pachatele, ale klade si otázku, co z něho bude po uplynutí trestu, jaký bude mít přínos pro společnost. Počítáme s tím, že dítě či mladistvý, který spáchal trestný čin, by se měl v budoucnosti vrátit a začlenit se opět do společnosti. Proto je třeba s ním pracovat, skutečnost, že si odsedí trest ve vězení, mu moc nepomůže. Respondent 1 dále upozorňuje, že *„náš systém vězeňství není nastaven na nějakou edukaci či převýchovu“*. Dle většiny respondentů je vhodné zaměřit se u těchto dětí a mladistvých na psychologickou intervenci či rodinnou terapii, spíše mladého jedince podpořit než jej trestat za to, co udělal, protože spáchaný trestný čin je pouze důsledkem rodinného prostředí. Pokud se nevyřeší příčiny tohoto chování, pak pouze dětem či mladistvým dáme nějaký přísný trest, ale není jisté, zda potrestání děti a mladistvé odradí od páchaní trestné činnosti a zda bude výstrahou pro ostatní potencionální pachatele. Respondent 2 dodává, že sociální kuratela nabízí klientům možnost poradenství či rodinné terapie, ale klienti toho bohužel často nevyužívají.

Ke snížení hranice trestní odpovědnosti a současnému zavedení dalších nástrojů již respondenti nemají tak jasný a shodný postoj. Většina respondentů nevnímá snížení hranice trestní odpovědnosti a s ním spojená opatření jako nástroj, který by pomohl snížit kriminalitu mládeže. Nyní se zaměříme na argumentaci respondentů. Většina respondentů uvádí, že zastrasování či hrozba vyššího trestu děti a mladistvé, kteří jsou mimo sociální kontext, vůbec nezajímá, efektivnější by bylo zaměřit se na jejich opětovné začlenění do společnosti v případě, že se z ní vyčlenili. Dle respondenta 1 můžeme změny docílit pomocí „*dlouhodobého opakovaného výchovného působení na jedince*“. Pouze respondent 4 se domnívá, že snížení hranice trestní odpovědnosti se současným zavedením dalšího nástroje, jakým je zpřísnění trestů, by mohlo napomoci ke snížení kriminality mládeže. Dodává však, že by se mělo postupovat koncepčně, protože v České republice vždy vznikne haló efekt po nějakém závažném trestném činu spáchaném dětmi nebo mladistvými a v důsledku toho se ozve požadavek snížení hranice trestní odpovědnosti. Tuto problematiku je ale nezbytné nahlížet v širším kontextu a posuzovat ji komplexně.

Ke snížení hranice trestní odpovědnosti jako nástroji snížení kriminality mládeže respondenti uvádějí, že existuje zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, který řeší kriminalitu mladistvých dostatečně. Tři respondenti mají za to, že současný zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže problematiku činů jinak trestných, které páchají děti mladší 15 let, ošetřuje dobře a není tedy nutné zavádět snižování hranice trestní odpovědnosti. Respondentka 3 říká, že v zákoně č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže se řeší průběh jednání s dětmi a mladistvými a jsou zde zakotveny nástroje, které lze uplatnit při řešení trestných činů i činů jinak trestných. Dále doplňuje, že je možné pachatelům uložit opatření výchovná, ochranná a trestní. Respondent 1 uvádí, že po případu v Uhřetěvsi u Prahy, kdy byla zavražděna mladá dívka, byla do zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže doplněna možnost stanovit ochranné léčení i v případě nezletilých. Respondent 3 uvádí, že je vhodnější uplatnit jako nástroj ochranné léčení než zavírat mladší děti do vězení.

Za účinný přístup k problematice kriminality mladistvých kurátoři pro děti a mládež pokládají kladení důrazu na všechny oblasti prevence. Všichni respondenti shodně uvádějí, že spíše, než na snižování hranice trestní odpovědnosti je důležité se zaměřit na všechny sféry prevence – primární, sekundární a terciární. V rámci primární prevence by se respondenti soustředili zejména na rodinu, školu a zájmovou činnost či mediální kampaně. Respondent 5 vnímá preventivní opatření resortů školství, sociálních věcí, spravedlnosti či

zdravotnictví za velmi nekoordinovaná. Respondent 1 by se dále zaměřil na zefektivnění preventivních programů. Domnívá se, že by bylo vhodné prezentovat spíše praktické či zážitkové zkušenosti, protože klasické přednášky děti a mladistvé nezajímají a informace sdělované přednáškovou formou pouští „jedním uchem tam a druhým ven“. Dále, dodává, je nezbytné se více zaměřit na sebepoznávání a sebeobjevování, protože když děti a mladiství dospějí k nějakému poznání sami, budou si je pamatovat lépe, než když jim je zprostředkuje přednášející. Respondent 3 by se soustředil na zvyšování právního povědomí, protože mezi veřejností stále přetrvává názor, že když dítě mladší 15 let spáchá nějaký trestný čin, tak se vlastně nic neděje. V rámci zvyšování právního povědomí je nutné se zaměřit na děti ve věku 12 a 13 let, které mají nějaké první zkušenosti s protiprávním jednáním, a přiměřeně jejich věku a rozumové vyspělosti jim vysvětlit, jaké následky může takové jednání mít.

Dále je dle respondenta 1 vhodné soustředit se na sekundární prevenci: má to větší smysl než dítě či mladistvého, který spáchal trestný čin, trestat podmíněným odnětím svobody, jímž se vlastně nic neřeší. Respondent 1 uvádí, že mladistvý sice dostane trest v podobě podmíněného odnětí svobody, visí nad ním nějaká hrozba, ale stále chodí dál po svobodě a do školy chodit nemusí. V případě, že by mu byl uložena účast v programu v rámci probační a mediační služby, kam by musel docházet a kde by byla možnost s ním dále pracovat, mladiství by takto mohli například získat pracovní návyky. V rámci probační a mediační služby by bylo prospěšné pracovat na tom, aby si děti a mladiství uvědomili následky svého chování a pochopili, koho se jejich nevhodné chování dotklo. Dle respondenta 1 je to „cesta, která by mohla mladistvého ovlivnit“. Probační a mediační programy je možno uložit pouze se souhlasem mladistvého, což respondent nepovažuje za šťastné. Uvádí, že kurátor pro děti a mládež by neměl mladistvého přesvědčovat o tom, že to pro něj bude dobré a přínosné, a vyjadřuje přesvědčení, že účast na programu by měl mladistvému uložena bez možnosti výběru.

Vzhledem ke druhému dílčímu cíli práce byly zjištěny níže uvedené skutečnosti. Druhým dílčím cílem bylo zjistit, jaká rizika či přínosy vidí kurátoři pro děti a mládež v případném snížení hranice trestní odpovědnosti. Rizika a přínosy jsou zvažovány vzhledem ke snížení kriminality mládeže.

Respondenti nepovažují snížení hranice trestní odpovědnosti jako efektivní nástroj vzhledem ke snížení kriminality mládeže. S ohledem na výše uvedené výpovědi není moc

relevantní mluvit o možných rizicích a přínosech pro práci kurátora pro děti a mládež. Pokud by však bylo zavedeno snížení hranice trestní odpovědnosti respondenti uvádějí určitá rizika ve vztahu k cílům jejich práce s dětmi a mládeží.

Respondent 5 vidí rizika v nárůstu počtu klientů: „*Znamenalo by to větší kriminalizaci dětí*“. Respondent 3 uvádí, že by se změna nepřinesla ztížení práce nebo zásadní změny, pracovalo by se s dětmi, které jsou delikventní, a byly by již trestně odpovědné. Respondent 5 se domnívá, že by to mělo negativní dopad na děti. Dále tvrdí, že kriminalizace dětí není smysluplná. Respondent 5 uvádí příklad, kdy Policie České republiky ve snaze mít co nejvíce snadno řešitelných případů přistupuje k trestnímu stíhání z naprosto banálních důvodů. Například v případě, kdy mladistvý neúmyslným jednáním způsobil škodu větší než 5 000 Kč tak, že se opřel o pouliční lampu v parku a z lampy spadlo vše, co na ni bylo špatně připevněno.

Snížení hranice trestní odpovědnosti by nemělo žádné přínosy pro kurátory pro děti a mládež. Podle respondenta 3 by se v takovém případě výkon jeho zaměstnání nezměnil, protože práce s dětmi a mladistvými je dosti podobná. Respondent 3 uvádí, že kurátoři pro děti a mládež jsou účastni výslechů dětí i mladistvých, mají s dětmi i mladistvými ústní jednání, jsou přítomni u soudního jednání a podávají návrhy soudu.

6 Diskuze

V této kapitole porovnáme výsledky výzkumu z kapitoly 5 s odbornou literaturou, jíž jsme se zabývali v kapitole 3. Jak jsme již zmínili v kapitole 3, rozsáhlá diskuze ohledně snížení hranice trestní odpovědnosti proběhla před novelizací trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., který nabyl účinnosti 1. ledna 2010. Je důležité zmínit, že většina argumentů pro a proti snížení hranice trestní odpovědnosti je právě z tohoto období. Nyní se můžeme k těmto argumentům vrátit a porovnat je se současnými postoji kurátorů pro děti a mládež.

Před legislativní úpravou trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. schvalovali snížení hranice trestní odpovědnosti převážně lidé, kteří pracovali s delikventní mládeží nebo s jejími oběťmi, tedy zejména policisté, vězeňští pracovníci, pracovníci výchovných a diagnostických ústavů, státní zástupci, psychologové a učitelé (Hrušáková, Žatecká, 2005, s. 78-79). Přestože kurátoři pro děti a mládež s delikventní mládeží rovněž pracují, se snížením hranice trestní odpovědnosti nesouhlasí. Na problematiku kriminality mladistvých nahlíží komplexněji a snížení hranice trestní odpovědnosti nevidí jako efektivní řešení problematiky. Řešení nacházejí spíše v zaměření na všechny oblasti prevence – primární, sekundární a terciární.

Kolman (2019, [online]) se přiklání k názoru (zmíněnému v kapitole 1), že kriminalita dětí a mladistvých se sice snižuje, ale narůstá brutalita páchaných trestných činů. Grafy č. 2 až č. 11 uvedené v příloze č. 1 skutečně ukazují nárůst násilné a mravnostní kriminality. Jedna respondentka uvádí opak, že děti jsou spíše pachateli méně závažné trestné činnosti, například krádeží, zatímco páchaní závažnější trestné činnosti, k níž řadíme například vraždu, není u dětí tak časté, je spíše výjimečné.

S dosažením 15 let věkové hranice je spojeno dokončení povinné školní docházky a získání občanského průkazu. Stěží lze uvažovat o tom, že bychom kvůli snížení hranice trestní odpovědnosti, zkrátili povinnou školní docházku (Hrušáková, Žatecká, 2005, s. 79-81). Jedna respondentka s tímto názorem souhlasí a uvádí, že s 15. rokem života se pojí i celá řada dalších věcí. Je to přelom v životě, proto respondentka pokládá stanovení hranice trestní odpovědnosti na 15 let za logické a samozřejmé.

Dle Fryštáka (2006, s. 10) je samotné snížení hranice trestní odpovědnosti nedostačující a je nutné, aby jej doprovázely další opatření a změny. K tomuto tvrzení se přiklání i jeden respondent, který uvedl, že pouhé snížení hranice trestní odpovědnosti

nepovažuje za účinný nástroj snižování kriminality mládeže. Domnívá se však, že při současné aplikaci dalšího nástroje, například zpřísnění trestů, by pomoci mohlo. Dodává, že ke změnám by mělo být přistupováno koncepčně, nikoli v důsledku haló efektu po nějakém závažném trestném činu spáchaném dětmi nebo mladistvými, a že příslušná problematika by měla být posuzována v širším kontextu a komplexně. Hrušáková a Žatecká (2005, s. 86) uvádějí, že pouze komplexním pohledem na problematiku kriminality dětí a mladistvých můžeme nejlépe rozhodnout, co je či není správné. Při řešení problému snížení hranice trestní by bylo dobré, kdyby se k problému nevyjadřovali odborníci jednotlivých odvětví samostatně, ale utvořili komisi, která by byla složená z odborníků z různých odvětví (Hrušáková, Žatecká, 2005, s. 86).

V souvislosti s tématem kriminality dětí a mladistvých nesmíme opomenout vliv rodiny a rodinného prostředí. Dítě vidí, jak se chovají jeho rodiče, a jejich chování pokládá za normu, podle které se bude chovat. Dále zde podstatnou roli může sehrát škola a způsob trávení volného času (Fryšták, 2006, s. 12-13). S tím souhlasí i respondenti, kteří uvedli, že rodiny jsou často nefunkční a mnohdy není jednoduché s nimi pracovat. Žádné dostupné řešení se nenabízí, protože tyto rodiny nevyznávají žádné pozitivní hodnoty. Často děti a mladiství mají hodnoty posunuté ve srovnání s okolní společností, protože vyrůstají v prostředí, kde je takové chování normální.

Dienstbier doporučuje činit rozhodnutí, která povedou k diskusi odborníků o vývoji dítěte, jeho výchově i trestání, abychom měli jistotu, že děti v příslušném věku chápou svoji odpovědnost. Dále je také třeba mít jistotu, že trest povede k nápravě, a ne k recidivě (Tůma, 2017, [online]). Jedna respondentka má pocit, že po odpykání trestu dítě či mladistvý funguje po určitou dobu dobře. Uvádí však, že případné snížení hranice trestní odpovědnosti třeba na 13 let a následné zavírání mladých jedinců do vězení nevidí jako výchovné pro budoucí vývoj a rozvoj dítěte. Vnímá je naopak jako velký zásah do osobnosti dítěte. Je těžké posoudit, zda takto malé dítě, i když spáchá něco natolik hrozného a brutálního, jako je třeba vražda, dokáže vše domyslet a poučit se z toho, když by bylo přísně potrestáno. Toto téma vnímáme jako dilema. Druhý respondent uvádí, že trestání není nástrojem pro změnu, změny můžeme docílit pomocí dlouhodobého výchovného působení na jedince.

Dle Dienstbierta a Scheinosta máme zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, který řeší sledovanou problematiku dostatečně a umožňuje různé druhy omezení dítěte a mladistvých na svobodě a ukládání různých výchovných opatření (Tůma, 2017,

[online]). Tři respondenti se domnívají, že současný zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže problematiku činů jinak trestných, které páchají děti mladší 15 let, ošetřuje dobře a není tedy nutné zavádět snižování hranice trestní odpovědnosti.

Závěr

Bakalářská práce se zabývala hranicí trestní odpovědnosti jako nástrojem snižování kriminality mládeže. Cílem této bakalářské práce bylo zjistit postoj kurátorů pro děti a mládež ke snížení hranice trestní odpovědnosti jako nástroji redukce kriminality mládeže. Výzkumný cíl bakalářské práce jsme zjišťovali pomocí dvou dílčích cílů.

Prvním dílčím cílem bylo zjistit, zda kurátoři pro děti a mládež vnímají snížení hranice trestní odpovědnosti jako nástroj, který by mohl snížit kriminalitu mládeže.

Vzhledem k prvnímu dílčímu cíli bylo zjištěno, že kurátoři pro děti a mládež nevidí snížení hranice trestní odpovědnosti jako nástroj, který by mohl napomoci ke snížení kriminality mládeže. Přínosné by mohlo být snížení hranice trestní odpovědnosti a současné zavedení dalších nástrojů, jako je například zpřísnění trestů. Kurátoři pro děti a mládež shodně uvádějí, že efektivnější by bylo zaměřit se na všechny druhy prevence – primární, sekundární a terciární. Kurátoři pro děti a mládež uvádějí, že by bylo dobré, kdyby se prevence více zkoordinovala, protože mezi resortem školství, sociálních věcí, spravedlnosti či zdravotnictvím není velmi dobrá spolupráce. Dále by bylo vhodné, aby se preventivní programy zefektivnily: aby jejich součástí nebyly pouze přednášky, nýbrž také praktické a zážitkové zkušenosti. Je třeba se zaměřit na sebepoznávání a sebeobjevování, protože když děti a mladiství dospějí k nějakému zjištění sami, budou si je lépe pamatovat. V rámci preventivních programů je nutné se zaměřit na zvyšování právního povědomí u dětí a mladistvých a přiměřeně jejich věku a rozumové vyspělosti jim vysvětlit, jaké všemožné následky může protiprávní jednání mít. V rámci sekundární prevence je vhodné uplatnit probační a mediační programy, které je prozatím možno uložit pouze se souhlasem mladistvého. Kurátor pro děti a mládež se domnívá, že souhlas není zapotřebí. Probační a mediační programy by se měly mladistvému uložit jako povinnost bez možnosti výběru.

Druhým dílčím cílem bylo zjistit jaká rizika či přínosy vidí kurátoři pro děti a mládež v případném snížení hranice trestní odpovědnosti. Rizika a přínosy byly zvažovány vzhledem ke snížení kriminality mládeže.

V souvislosti s druhým dílčím cílem bylo zjištěno, že kurátoři pro děti a mládež za rizikový aspekt případného snížení hranice trestní odpovědnosti pokládají potenciální nárůst kriminalizace dětí a mladistvých. Kriminalizace dětí a mladistvých není smysluplná a měla by na děti a mladistvé negativní dopad. Kurátorům pro děti a mládež by zmíněné snížení

nepřineslo žádné změny, pracovali by pouze s delikventními dětmi, které jsou již trestně odpovědné. V případném snížení hranice trestní odpovědnosti nevidí kurátoři pro děti a mládež žádný přínos, jejich práce by se nijak výrazně nezměnila ani neztížila.

V souvislosti s hlavním výzkumným cílem bakalářské práce můžeme konstatovat, že postoj kurátorů pro děti a mládež ke snížení hranice trestní odpovědnosti je negativní. Současnou hranici trestní odpovědnosti vidí jako dobře zvolenou a v případě, že se děti a mladiství dopustí trestného činu či činu jinak trestného, postupují ve shodě se zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, který je dle jejich názoru tuto problematiku dobře ošetřuje. Snížení hranice trestní odpovědnosti nevidí kurátoři pro děti a mládež jako nástroj, který by napomohl snížit kriminalitu mládeže. Efektivnější by bylo zaměřit se na všechny druhy prevence: na primární, sekundární a terciární.

Jelikož velká diskuze ohledně snížení hranice trestní odpovědnosti proběhla před novelizací trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., který nabyl účinnosti 1. ledna 2010, můžeme říct, že současní kurátoři pro děti a mládež jsou s rozhodnutím tehdejších zákonodárců ponechat hranici trestní odpovědnosti na 15 letech spokojeni. Současní kurátoři pro děti a mládež nevnímají snížení hranice trestní odpovědnosti jako nástroj, který by napomohl snížit kriminalitu mládeže.

Výsledky této bakalářské práce by mohly být využity v praxi sociální práce, zejména při zavádění preventivních programů pro děti a mládež. Práce shrnuje zajímavé poznatky o prevenci a zmiňuje i její nedostatky. Jsou to poznatky kurátorů pro děti a mládež, kteří mají s dětmi a mladistvými páchajícími trestné činy nebo činy jinak trestné dlouholeté a cenné zkušenosti. Kurátoři pro děti a mládež také poukazují na nekoordinovanost prevence mezi resorty školství, sociálních věcí, spravedlnosti či zdravotnictví, což by též mohl být podnět pro změnu. Podnětem pro změnu může být i poznámka kurátora pro děti a mládež, který zmiňuje, že probační a mediační programy pro mladistvé lze uložit mladistvému pouze s jeho souhlasem, což nevidí jako žádoucí. Tyto programy by spíše měly být uloženy jako povinnost, kterou musí mladistvý splnit. V další případné diskuzi o snížení hranice trestní odpovědnosti v rámci působnosti komise, která by byla sestavena z odborníků pracujících s dětmi a mladistvými, kteří spáchali trestný čin či čin jinak trestný, se výsledky této práce mohly využít jako relevantní postoj odborníků k dané problematice.

Jedná se o empirickou práci, metodologie práce zahrnuje aplikaci kvalitativní metody, přesněji polostrukturovaného rozhovoru. V bakalářské práci přesně vymezujeme

základní pojmy, bez nichž se v souvislosti s daným tématem neobejdeme, zmiňujeme faktory ovlivňující kriminalitu mládeže. V první kapitole práce se zabýváme aktuální situací kriminality mládeže na území České republiky a její strukturou a pojednáváme rovněž o prevenci kriminality. Věnujeme se také definici sociální práce a zařazení tématu do kontextu sociální práce a sociálně-právní ochrany dětí. Do této sféry patří kurátoři pro děti a mládež, jejichž názory jsou pro bakalářskou práci stěžejní. Bakalářská práce obsahuje názory odborníků, kteří se zúčastnili diskuze o snížení hranice trestní odpovědnosti před novelizací trestního zákoníku 40/2009 Sb. Do práce zahrnujeme vybrané statistické údaje o struktuře kriminality dětí a mládeže a vývoji kriminality dětí a mladistvých v období od roku 2014 do roku 2018.

Seznam odborné literatury

BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. 2008. *Predikace vývoje pachatele*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

CRIN: Child Rights International Network. 2019. *Minimum age of criminal responsibility* [online] [cit. 9.10.2019]. Dostupné z: <https://home.crin.org/issues/deprivation-of-liberty/minimum-age-of-criminal-responsibility>

ČT24. 2007. *Věková hranice trestní odpovědnosti se snižovat nebude* [online] [cit. 29.11.2019]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1466863-vekova-hranice-trestni-odpovednosti-se-snizovat-nebude>

DISMAN, Miroslav. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Vyd. 3. Praha: Karolinum.

FLORIÁN, Petr. 2008. *Kriminalita mládeže*. Brno (bakalářská práce). Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky.

FRYŠTÁK, Marek. 2006. *Je snížení věkové hranice vzniku trestní odpovědnosti dostatečným řešením dětské kriminality?* Časopis pro právní vědu a praxi, č. 1, s. 9-13.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. 2000. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál.

HENDL, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a Eva ŽATECKÁ. 2005. *Hranice trestní odpovědnosti*. Časopis pro právní vědu a praxi, č. 1, s. 76-87.

CHROMÁ, Veronika. 2009. *Faktory ovlivňující kriminalitu mládeže v současnosti*. Brno (bakalářská práce). Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitárních studií, Institut mezioborových studií Brno.

KOLMAN, Petr. 2019. *Agresivita mladých pachatelů roste. Nastal čas na snížení hranice trestní odpovědnosti, alespoň na 14 let*. [online] [cit. 18.6.2019] Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/komentare/97464/agresivita-mladych-pachatelu-roste-nastal-cas-na-snizeni-hranice-trestni-odpovednosti-alespon-na-14-let.html>

KOUDELKOVÁ, Anna. 1995. *Psychologické otázky delikvence*. Vyd. 1. Praha: Victoria Publishing.

KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ a kol. 2005. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. 2003. *Mládež a delikvence*. Vyd. 2. Praha: Portál.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. 2003. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. 2011. *Mládež a delikvence*. Vyd. 3. Praha: Portál.

MINISTERSTVO VNITRA. 2015. *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2014*. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor prevence kriminality.

MINISTERSTVO VNITRA ČR. 2016. *Prevence kriminality v České republice* [online] [cit. 16.6.2019]. Dostupné z: <http://www.prevencekriminality.cz/oprevenci-kriminality/teoreticky-uvod/>

MINISTERSTVO VNITRA ČR. 2017. *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2016*. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor prevence kriminality.

MINISTERSTVO VNITRA ČR. 2018. *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2017*. Praha: Ministerstvo vnitra, odbor prevence kriminality.

NÁRODNÍ INFORMAČNÍ CENTRUM PRO MLÁDEŽ. 2015. *Kriminalita a delikvence – charakteristika*. [online] [cit. 8.10.2019] Dostupné z: <http://www.nicm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>

ONDERKOVÁ, Žaneta. 2017. *Sociální práce s mladistvými delikventy a otázka snížení věkové hranice trestní odpovědnosti*. Ostrava (bakalářská práce). Ostravská univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra sociální práce.

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY. *Statistiky kriminality*. 2014–2018. [online] [cit. 16.6.2019] Dostupné z: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

VANTUCH, Pavel. 2009. *Nový trestní zákoník č. 40/2009* [online] [cit. 29.11.2019]. Dostupné z: <https://pravniciradce.ihned.cz/c1-38730700-novy-trestni-zakonik-c-40-2009-sb>

PŘECECHTĚL, Jan. 2010. *Hranice trestní odpovědnosti a její vliv na kriminalitu dětí a mládeže*. Olomouc (bakalářská práce). Univerzita Palackého v Olomouc, Pedagogická fakulta.

REICHEL, Jiří. 2009, *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Havlíčkův Brod: Grada Publishing, a.s.

SVATOŠ, Roman. 2013. *Kriminalita a možnosti jejího poznání a ovlivňování*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, Katedra právních oborů a bezpečnostních studií, č. 2, s. 139-153.

ŠTĚCHOVÁ, Markéta a Kazimír VEČERKA. 2014. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

TŮMA, Ondřej. 2017. *Očima expertů: Trestat mladší?* [online] [cit. 11.11.2019] Dostupné z: <https://www.penize.cz/rodicovstvi/320360-ocima-expertu-trestat-mladsi#rating320360> 38

Zákon č. 40/2009 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník. In: Sbíрка zákonů České republiky [cit. 10.5.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Zákon č. 218/2003 ze dne 25. června 2003 zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. In: Sbíрка zákonů České republiky [cit. 10.6.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>

Zákon č. 359/1999 ze dne 9. prosince 1999 zákon o sociálně-právní ochraně dětí. In: Sbíрка zákonů České republiky [cit. 15.10.2019]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

ZAPLETAL, Josef. 2005. *Prevence kriminality*. Vyd. 2. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky.

ZOUBKOVÁ, I., J. NIKL a V. ČERNÍKOVÁ. 2001. *Kriminalita mládeže*. Vyd. 1. Praha: Policejní Akademie České republiky.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1: Počet trestných činů spáchaných dětmi a mladistvými	13
Tabulka 2 Hranice trestní odpovědnosti mládeže.....	21
Graf 1 Počet trestných činů spáchaných dětmi a mladistvými	13
Graf 2 Struktura kriminality, děti do 15 let svého věku v roce 2014	42
Graf 3 Struktura kriminality, mladiství od 15 do 18 let svého věku v roce 2014	42
Graf 4 Struktura kriminality, děti do 15 let svého věku v roce 2015	43
Graf 5 Struktura kriminality, mladiství od 15 do 18 let svého věku v roce 2015	43
Graf 6 Struktura kriminality, děti do 15 let svého věku v roce 2016	44
Graf 7 Struktura kriminality, mladiství od 15 do 18 let svého věku v roce 2016	44
Graf 8 Struktura kriminality, děti do 15 let svého věku v roce 2017	45
Graf 9 Struktura kriminality, mladiství od 15 do 18 let svého věku v roce 2017	45
Graf 10 Struktura kriminality, děti do 15 let svého věku v roce 2018	46
Graf 11 Struktura kriminality, mladiství od 15 do 18 let svého věku v roce 2018	46

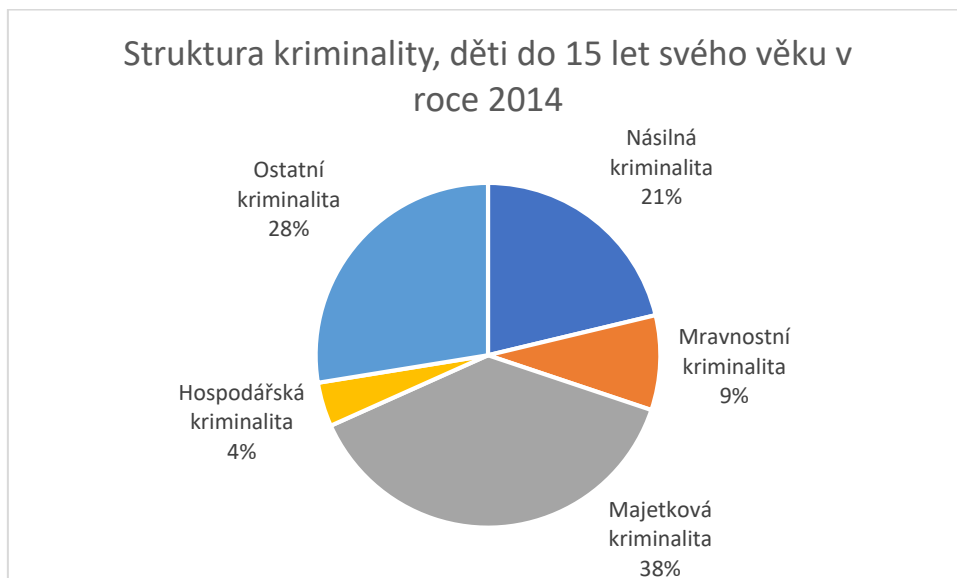
Seznam příloh

Příloha č. 1 Graficky znázorněná kriminality dětí do 15 let svého věku a mladistvých od 15 do 18 let svého věku za období od roku 2014 do roku 2018.

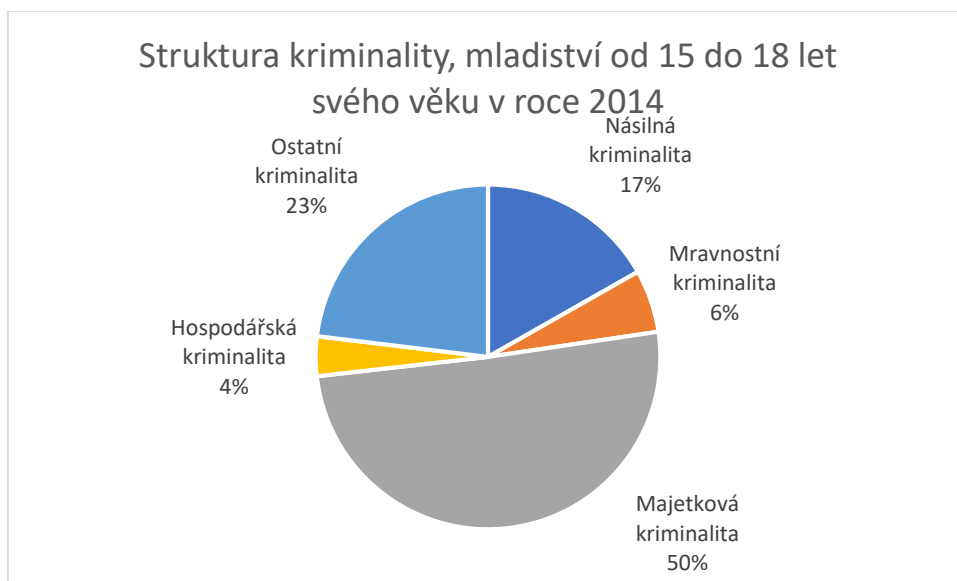
Příloha č. 2 Dílčí cíle hlavního výzkumného cíle bakalářské práce a otázky z rozhovoru směřující k naplnění dílčích cílů.

Přílohy

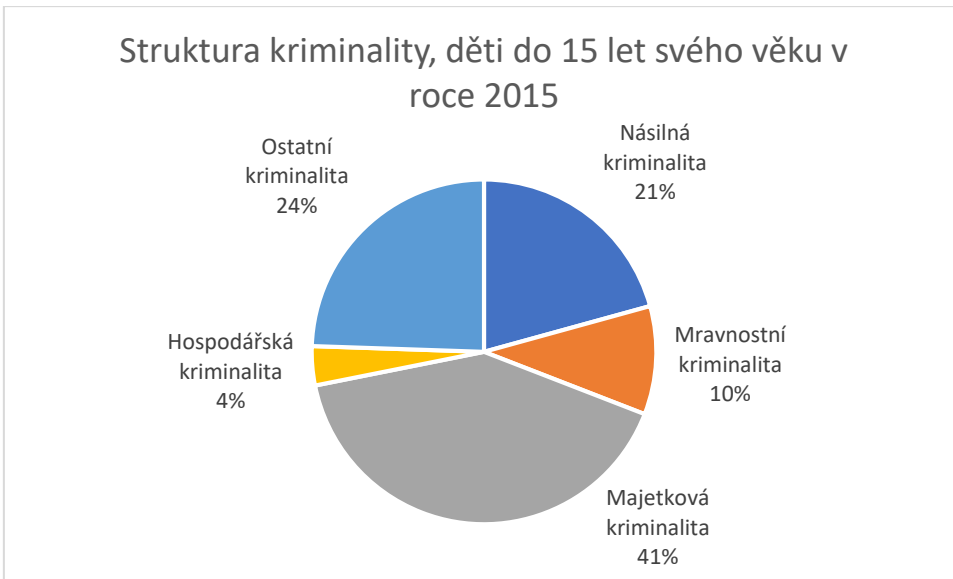
Příloha č. 1 Graficky znázorněná kriminality dětí do 15 let svého věku a mladistvých od 15 do 18 let svého věku za období od roku 2014 do roku 2018.

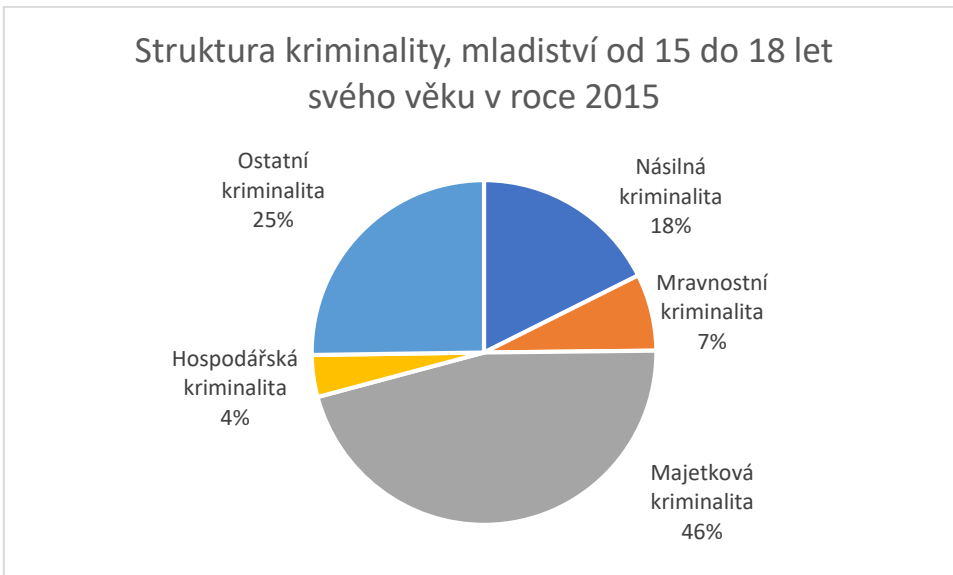
Graf 2 Struktura kriminality, děti do 15 let svého věku v roce 2014

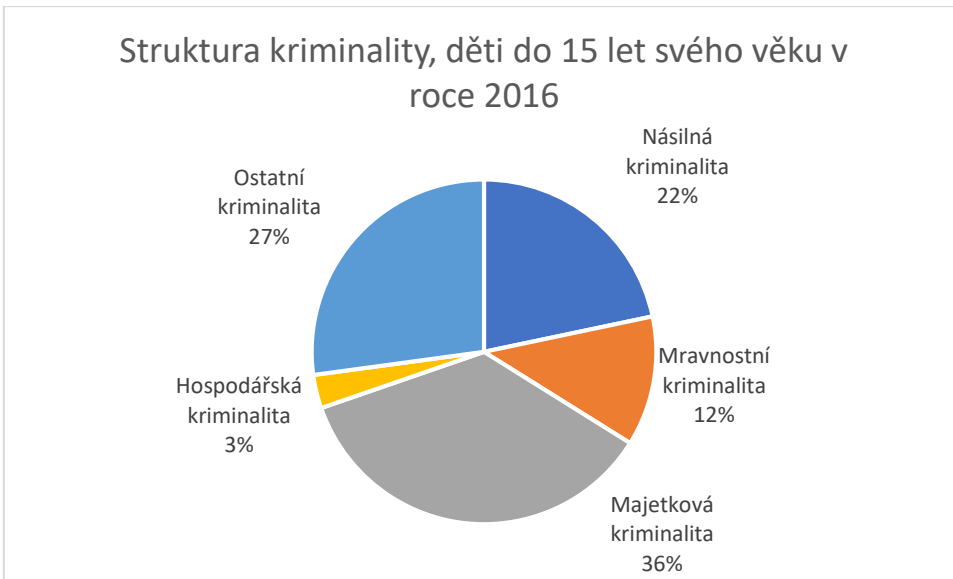
Graf 3 Struktura kriminality, mladiství od 15 do 18 let svého věku v roce 2014

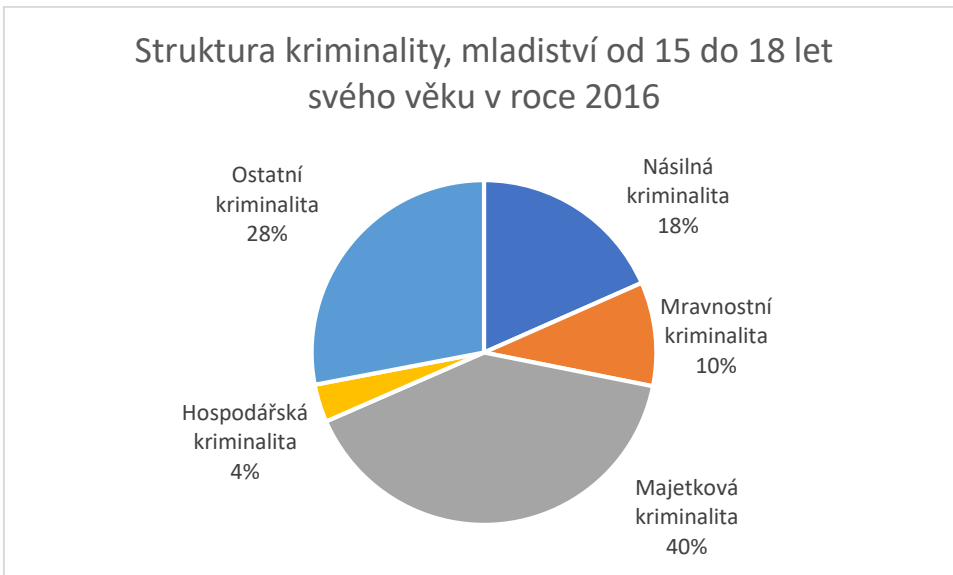
Graf 4 Struktura kriminality, děti do 15 let svého věku v roce 2015

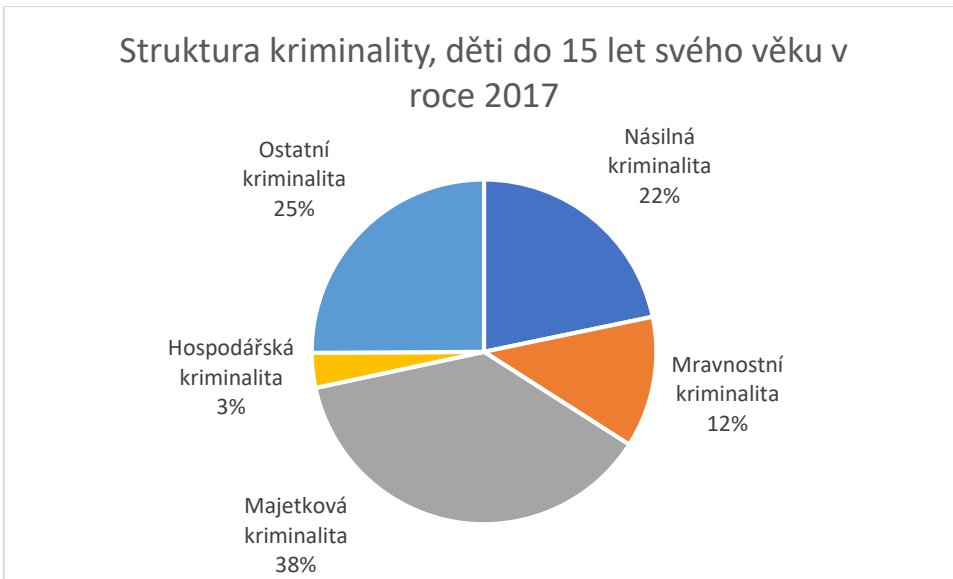
Graf 5 Struktura kriminality, mladiství od 15 do 18 let svého věku v roce 2015

Graf 6 Struktura kriminality, děti do 15 let svého věku v roce 2016

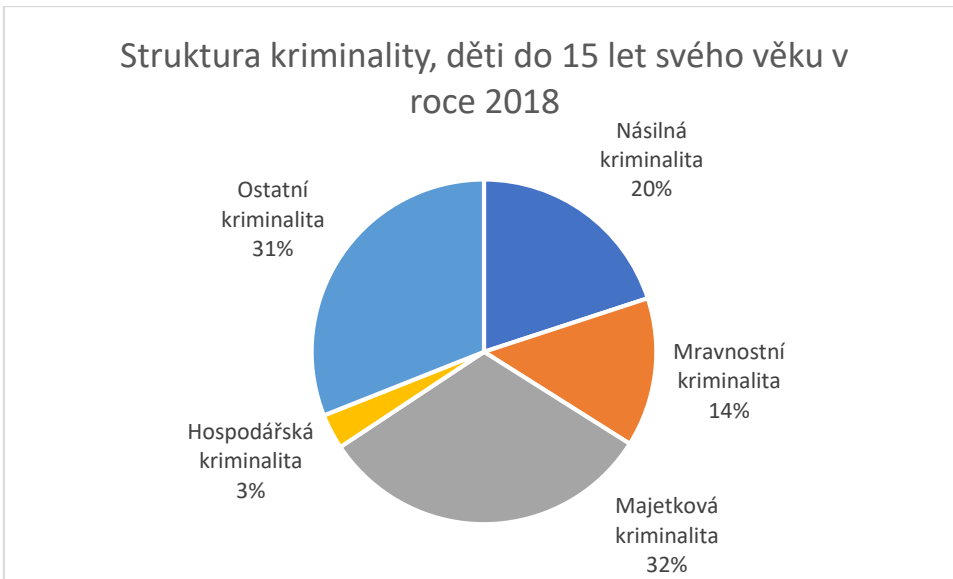
Graf 7 Struktura kriminality, mladiství od 15 do 18 let svého věku v roce 2016

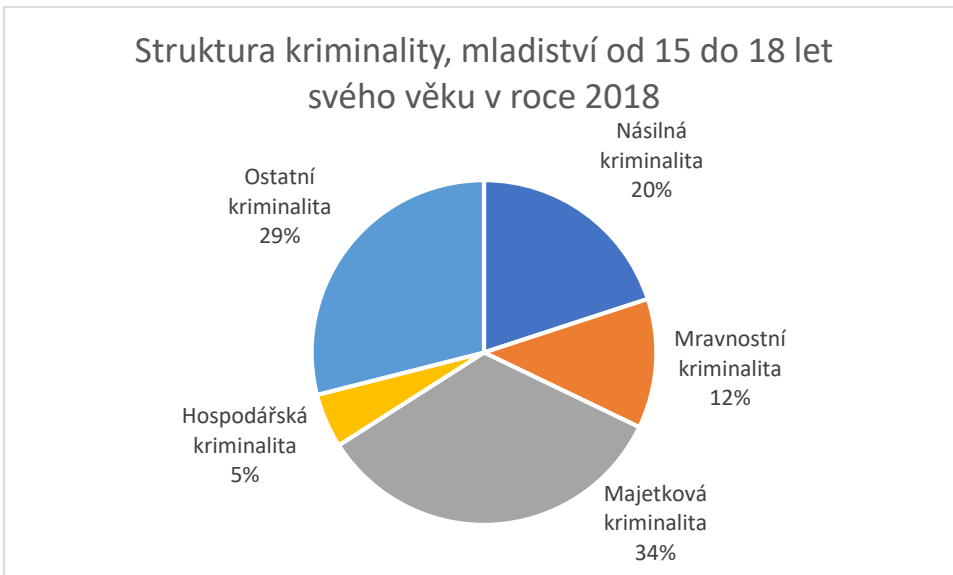
Graf 8 Struktura kriminality, děti do 15 let svého věku v roce 2017

Graf 9 Struktura kriminality, mladiství od 15 do 18 let svého věku v roce 2017

Graf 10 Struktura kriminality, děti do 15 let svého věku v roce 2018

Graf 11 Struktura kriminality, mladiství od 15 do 18 let svého věku v roce 2018

Příloha č. 2 Dílčí cíle hlavního výzkumného cíle bakalářské práce a otázky z rozhovoru směřující k naplnění dílčích cílů.

Prvním dílčím cílem je zjistit, zda kurátoři pro děti a mládež vnímají snížení hranice trestní odpovědnosti jako nástroj, který by mohl snížit kriminalitu mládeže.

1. Je dle Vašeho názoru snížení hranice trestní odpovědnosti nástroj, který by napomohl snížit kriminalitu mládeže? Z jakého důvodu?
2. Bylo by snížení hranice trestní odpovědnosti dostačujícím řešením ke snížení kriminality mládeže, nebo by bylo nutné zavést další nástroje? Jaké nástroje by to mohly být?

Druhým dílčím cílem je zjistit, jaká rizika či přínosy vidí kurátoři pro děti a mládež v případném snížení hranice trestní odpovědnosti. Rizika a přínosy jsou zvažovány vzhledem ke snížení kriminality mládeže.

1. Jaká rizika vidíte v případném snížení hranice trestní odpovědnosti vzhledem ke snížení kriminality mládeže?
2. Jaké přínosy by mělo pro práci kurátora pro děti a mládež případné snížení hranice trestní odpovědnosti vzhledem k snížení kriminality mládeže?